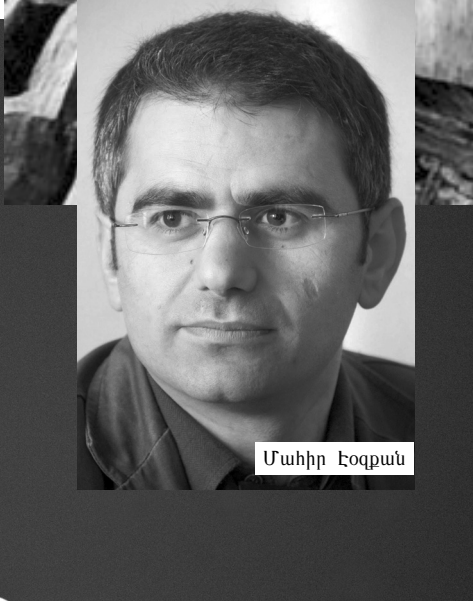

Գիրի «ԿՈՐ»

Համշխարհը երբ կոր կ'ընեն, մի՛ շփոթեք ձեզի ծանօթ կոր գիծի կամ Ալեքսիսերու կարիճին փուռած անուանումով կորին հեք: Կոր՝ համագործակցություն կը նշանակէ համշխարհի բարբառով: «Բաճկի կոր» կ'ընեն ու հաւաքաբար եգիպտացորեն կը կեղունեն հեքը հազար ու մի մանիներ ըսելով: «Տան կոր» կ'ընեն ու կը փութան փունը աւերուած հարեանին օգնութեան: Հաւաքական մարդու եւ իրարօգնութեան պահանջող աշխատութեան մըն է նաեւ «ճամբու կոր»:

«Հարիկ» միութեան վարչութեան անդամ, միաժամանակ «Վոլա» խումբի երգիչ ու վարիչ, ծանօթ երաժիշտ՝ Հրմէթ Աքչիչէք, համշխարհայեցողական այս առաջին պարբերականը կը ներկայացնէ իր ընկերոջմէ փոխ առած հեքեւեալ նախադասութիւնով: «Մեզ՝ համշխարհայեցողական մասին ցարդ ուրիշները գրած էին, հիմա մենք պիտի խօսինք մեր մասին»: Կարելի է հասկնալ Աքչիչէքի ակնարկութիւնը: Չէ որ ան Վոլայի երաժշտական ակադեմիան մէջ ալ կը ձայնէր «Կիմանար դա հոսայիթ», այսինքն՝ «Կ'իմանար, թէ հոս ենք»: Գոյութեան գիտականութեան բարձրաձայն աղաղակն է այս կոչը: «Հոն ենք, ունինք մեր անուանումը, մեր լեզուն,

Հրմէթ Աքչիչէք
ԼՈՒՍՆԱԿԱՐ՝ ՊԵՐՏ ԱՐԱՊԵՆՆ

Մահիր Էօզքան

մեր խօսքը, մեր հոգեքը»: Ամբողջ հանրակարգութեան շրջանին անպետած, ուրացուած, մերժուած ժողովուրդի մը իր ինքնութեան գիտականութեան դրսեւորումը: Կորի հրապարակութեան նախապարտաւորութիւնը մեծ ուրախութիւն եւ յուզում պարտաւորուած է անաւտօմատիստներ, գրող եւ ուսուցիչ Մահիր Էօզքանի օժտ: «Պարտաւորութիւններս հրապարակելու համար վերջապէս գրած եմ հարազատ դաշտ մը: Նախապէս միայն «Ակսոս»ն էր որ փրկեց

կու փար մեր բարբառով գրուած պարտաւորութիւններուն»: Վեցամսեայ պարբերականի առաջին թիւը յոյս պիտի փրկէ Սեպտեմբերին: Հանդէսին մէջ բացի համշխարհայեցողական նմուշներէ, պարտաւորութիւններէ կամ մանիներէ, փրկ պիտի գտնեն նաեւ ակադեմիական ուսումնասիրութիւններ, յօդուածներ, նոյնիսկ բանաստեղծութեան դասականացած նմուշներէ թարգմանութիւններ:

Արամին պարտաւորութիւնը

Աշխարհի մէջ առաջին անգամ համշխարհայեցողական լեզուով նկարահանուած «Մոմի» (Մեծ մայրիկ) անուն քսան վայրկեաննոց վաւերագրական ժապաւէտով անուր լսելի դարձնող Հօփա-համ-

շէնի բեմադրիչ՝ Էօզքան Ալփեր, յետագայ տարիներուն դարձուցած «Աշուն» եւ «Ապագան երկար կը տեւ» անուն գեղարուեստական երկարամետրաժներով արդէն իսկ աշխարհահռչակ դարձաւ:

Վերոյիշեալ ժապաւէտներով աշխարհի զանազան կինոյի կեդրոններէն բազում մրցանակներ շահած Ալփերի երրորդ ֆիլմի աշխարհայեցողական սկսան՝ 25 Յունիսին Պարտաւորութիւնը վերջացնելէ յետոյ, ֆիլմի աշխարհակազմը այժմ իր աշխարհայեցողական կրթութեամբ Արդուիսի Շաշապ գիւղաքաղաքին մէջ:

Նիւթը 1940-ական տարիներուն անցնող «Նովոն Յիշատակները» անուն ժապաւէտին գլխաւոր հերոսն է Արամ անուն ընդդիմադիր արուեստագէտ մը, որ ինչ-ինչ պայմաններով կը ջանայ փախչիլ Թուրքիայէն:

Վրաստանի մէջ սկսող նկարահանումները պիտի շարունակուին Պորթլանդի մէջ ու լրումի հասնին Հօփա: Ժապաւէտի գլխաւոր դերակատարներն են՝ Օնուր Սայլաք, Սոֆիա Խանդաբեկովա եւ Մուսթաֆա Ուղուրու, որոնց կ'ընկերակցին Թուրքիայի Պիլիպիսիսի, Էպրու Էօզքան, Մուրաթ Տայթապան, Մէնքեմ Սամանճըլար եւայն:

Էօզքան Ալփեր
ԼՈՒՍՆԱԿԱՐ՝ ՊԵՐՏ ԱՐԱՊԵՆՆ

Ժապաւէտին պարտաւորութեան կ'օժանդակեն Թուրքիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Վրաստան: Դեռ սցենարի շրջանին ժապաւէտը ընտրուած է Քաննի փառատօնին զուգահեռ կազմակերպուող L'Atelier Cinéfondation-ի կողմէ, անջապարբար, Hubert Bals, Cinemed Montpellier, Medienboard Berlin-Brandenburg-ի ալ հովանաւորութեան արժանացած է:

Հետաքրքրական է, որ նախորդ ֆիլմերուն մէջ համշխարհայեցողական կողքին հայերէնն ու վրացերէնն ալ արեն-արեն օգտագործող Էօզքան Ալփեր այս ժապաւէտին մէջ ինչ լեզուներով պիտի խօսեցնէ հերոսները: Այդ պիտի կրնանք փրկել հազիւ գալ փարի, երբ ցուցադրութեան մընէ «Նովոն Յիշատակները»:

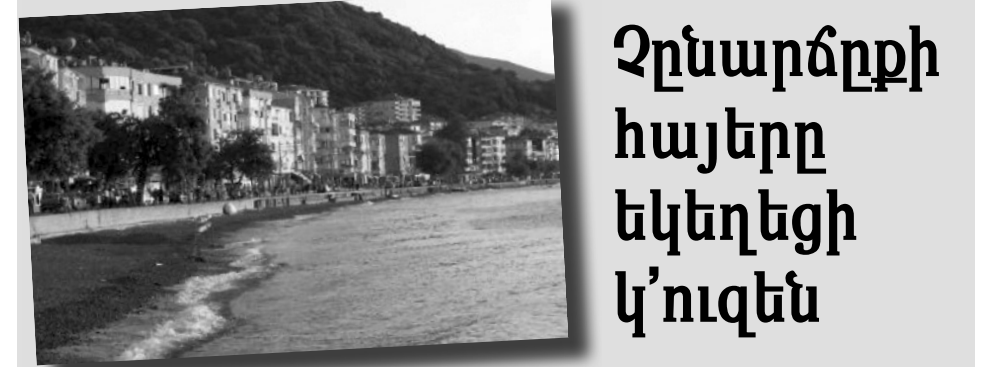
Հրանդ Տինք Հիմնադրամի ճամբորդական դրամաշնորհը

Հրանդ Տինք Հիմնադրամը կ'իրագործէ Հայաստան-Թուրքիա ճանապարհորդական դրամաշնորհի ծրագիրը, փեւական ունենալով՝ երկու դրացի երկիրներու մարդոց միջեւ ուղղակի կապեր հաստատելն ու համագործակցութիւնը խթանելը: Ընտրուի Եւրոպական Միութեան ֆինանսական աջակցութեան, Հայաստան-Թուրքիա ճանապարհորդական դրամաշնորհը նպատակ ունի Մարտ 2014-էն մինչեւ Մայիս 2015 ֆինանսատարեւ 200 անհատներու այցելը: Հրանդ Տինք հիմնադրամի ճանապարհորդական դրամաշնորհը կը ղեկավարուի համագործակցելով Սիվիլիթաս հիմնադրամի հեք՝ Թուրքիա փրկականութեան Համայնքային կամաւորներ հիմնադրամի (TOG) եւ Կիւմրիի երիտասարդական նախաձեռնութիւններու կեդրոնի (YIC) աջակցութեամբ:

Հրանդ Տինք հիմնադրամը ճանապարհորդական դրամաշնորհի կանոնակարգին նշուած փոխնիկական պահանջներուն, ընտրութեան յարուց յանձնարարութիւն կողմէ, քննուել եւ գնահատուելէ ետք, համաձայն Հայաստան-Թուրքիա ճանապարհորդական դրամաշնորհի կանոնակարգին նշուած ընտրութեան չափանիշներուն եւ առաջնահերթութիւններու: Ուրախութեամբ կը յայտարարուի, որ Հրանդ Տինք հիմնադրամը ճանապարհորդական դրամաշնորհի փեքով իր աջակցութիւնը կը փրամադրէ ընդհանուր թիւով 51 անհատներու՝ 34-ը Թուրքիայէն եւ 17-ը Հայաստանէն, որոնք պիտի այցելեն դրացի երկիր՝ իրենց դիմումներուն մէջ նշուած յարուց նպատակի եւ ծրագրի ծիրէն ներս:

Իրենց այցելութիւններէն ետք, շնորհաւորները, Հրանդ Տինք հիմնադրամի կայքի միջոցով (www.hrantedink.org), հարկութեան պիտի փոխանցեն դրացի երկրի մասին իրենց փորձութիւններն ու փորձերը: Հայաստան-Թուրքիա ճանապարհորդական դրամաշնորհը գալիք ամիսներու ընթացքին կը շարունակէ աջակցիլ անլի մեծ թիւով շահառուներու: Հետաքրքրուած անհատները, խումբերն ու կազմակերպութիւնները կրնան ուզած արեն ներկայացնել իրենց դիմումները: Այսուհանդերձ ընտրող յանձնաժողովը շահառուներու մասին որոշումը կը կայացնէ ընտրութեան ժամանակացոյցին համապատասխան: Մօտակայ վերջաժամկէտն է 15 Սեպտեմբեր 2014 թուականը:

Հրանդ Տինք հիմնադրամը Հայաստան-Թուրքիա ճանապարհորդական դրամաշնորհի մեկնարկը ազդարարած է 10 Մարտ 2014 թուին: Առաջին երեք շաբաթներու ընթացքին, երկու երկիրներէն ստացուած է ընդհանուր առմամբ 162 դիմում: Առաջին փուլի ճանապարհորդական դրամաշնորհի փեքով աջակցութիւն փրամադրուեցաւ ընդհանուր թիւով 29 անհատներու՝ 22-ը Թուրքիայէն եւ 7-ը Հայաստանէն, դրացի երկիր այցելելու համար: Երկրորդ փուլին ստացուած է ընդհանուր առմամբ 224 դիմում երկու երկիրներէն: Դիմումներէն 103-ը, որոնք լիովին կը

Չընարճըքի հայերը եկեղեցի կ'ուզեն

Պոստալայց նախընթացած ամառնային արուարձաններէն Չընարճըք վերջերս կ'ապրի եկեղեցիի խնդիր մը: Խումբ մը հայեր մարտնչուելով այս անձառնոց վայրի բազմանդամ հայ բնակչութիւնը, անհրաժեշտ կը փրկեն եկեղեցիի մը հիմնադրութիւնը: Այսպէս փրկանքը կ'ընեն Արման-Էլիզ Պաղտասարովու, Տիգրան-Չուրպի Պաղտասար, Յովսէփ-Արլէթ Սիմոնեան, Սուրէն-Ազար Պարբերովու, Ալին Քէչեան, Շուշան Ալոբեան, Ժանէթ Ալանեան եւ ուրիշներու հեք, որոնք համոզուած են, որ յարկապէս կիրակնօրեայ պարտագներուն համար անհրաժեշտ է եկեղեցի մը ունենալ: Չընարճըքի քաղաքապետութիւնը ամէն ամառ, Ս. Աստուածածնի փառատօնի առթիւ յարուց նա կը փրամադրէ Գարթալի Ս. Նշան եկեղեցի երթալ ուզող հայերուն համար: Բողոքական եկեղեցիներու միութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Ունիթ Շահին, իրենց փորձերէն օրինակ բերելով կ'ըսէ, թէ նոր եկեղեցի մը բանալու համար երկու դրութիւն կարելի է գործադրել: Անոնցմէ առաջինը, որ կը փորձէ պաշտօնական-օրինական ճամբով ընթանալ, յաճախ կը մարտնչի անյաջողութեամբ:

Իսկ երկրորդը՝ միութեան անուան փակ եկեղեցական ծառայութիւն մարտնչելու ձեւն է, որ շար անլի դիտար կը հասնի նպատակին: «Մեր եկեղեցիներէն շարքերը միութեան իրավիճակի մէջ կը գործեն: 2005-էն ի վեր այս դրութեան կ'օգտուինք: Կառավարութիւնն ալ այց կը փակէ այս գործին» կ'ըսէ Ունիթ Շահին: Փաստաբան Սեպուհի Ալանկի ալ կ'ըսէ թէ «Օրինաւոր արգելք մը չկայ եկեղեցի բանալու դէմ: Բայց անհրաժեշտ է եկեղեցիի հիմնադրամի մը կամ միութեան մը անունով բանալ: Միութեան հիմնելու պայմանները շար անլի ձեռնարկ են: Թէեւ մենք այսպէս օրինակ մը չունինք, բայց կարելի է փորձել»:

Միւս կողմէ Թուրքիոյ Հայոց Պարտաւորական Փոխանորդ՝ Արամ Ս. Արք. Աթէշեան, համոզուած է որ կարիք չկայ նման նախաձեռնութեան: Սրբազանը այս մասին ըսաւ հետեւեալով՝ «Այդպէս պահանջեալ հարկին կ'օգտուինք այլ եկեղեցիներէ: Իսկ մեր հոգեւորականները, երբ Աստուղու կը ճամբորդեն, ինն փուններու մէջ ալ պարտագ կը մարտնչեն»:

Բենեժամին Բրիտտենը Դիլիջանի Կոմպոզիտորների Միության Տանը

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԵՐՁԵԱՆ

dzovinar@rambler.ru

Դիլիջանում 26 քոթեջներ կան, որոնք պարկանում են Կոմպոզիտորների և երաժշտագետների Միությանը թերևս պարտության գիրկը անցած սովետական ժամանակներից: Քոթեջներից մեկի պարի վրայ յուշաքար է տեղադրված, որ այս տանը ապրել և սերտագործել է Անտո Պապաննանը. եթե մոտենա, ապա կը տեսնես ռոյալ-դաշնամուր, սեղան և աթոռներ, սառնարան և վառարան, երկու ննջասենյակներ և կարետորը պարզգամբն է, որը ուղղակի ներքաշում է թեզ անտրոի թաուտի մեջ քարաբնոյթ թռչունների ձայներանգների ներքո: Այս Տան ամեն մի քարը դրուել է Էդուարդ Միրզոյանի (1921-2012) հսկողության ներքոյ և բազմաթանակ ծառեր են քանդակվել այն ժամերի փոխարեն, որոնք հարել էին շինարարության պարճառով, և այսօր գուր չէ որ Կոմպոզիտորների Տունը կրում է Էդուարդ Միրզոյանի անունը:

Benjamin Britten 1913-1976 Composer and pianist

Հայեացքը սահում է անտառներով ծածկված լեռների լանջերին, որոնց գագաթները ողողում են ամպերով: Սովետական Միության շար կոմպոզիտորներ հանգարացել են Դիլիջանի այս Տանը, որոնցից մեկը Տմիթրի Շոպրակովիչն էր: Հենց Շոպրակովիչի միջամտությամբ 1965-ին քոթեջներից մեկում յայտնուեց բրիտանացի կոմպոզիտոր Բենեժամին Բրիտտենը (1913-1976) և անցկացրեց այստեղ 2 ամառանայի շաբաթ իր ընկերոջ՝ թենոր Փիթեր Փիրսի հետ: Յուլիսի 3-ին այդ քոթեջի ներսի պարտերին կարելի էր տեսնել 49 տարույ վաղեմության լուսանկարներ, որպեսզի Բենեժամին Բրիտտենը պարկերում է Ռոստրոպովիչ-Վիշնեվկայա զոյգի, ինչպես նաև Անտո Պապաննանի, Էդուարդ Միրզո-

յանի և Ալեքսանդր Յարուսլանսկիի հետ: Իսկ քոթեջի դրսի պարի վրայ երաժշտական հանրության ներկայությամբ, որը ժամանել էր Երեւանից, Մեծ Բրիտանիայի դեսպան՝ Քեթի Լինչը, Կոմպոզիտորների Միության նախագահ Արամ Սաթեանի հետ մեկտեղ բացեցին բրիտանացի մենա կոմպոզիտորի յուշապահպարդ, որի վրայ արձանագրում էր.

ԱՅՍՏԵՂ ԱՊՐԵԼ ՈՒ ԱՍԵՂՏՄԱԳՈՐԾԵԼ Է ԲԵՆԵՅԱՄԻՆ ԲՐԻՏՏԵՆԸ - 1965 BENJAIN BRITTEN LIVED AND WORKED HERE

Հանդիսության պահին քոթեջի ներսից լսում էր Վիշնեվկայայի ձայնը. նրա համար էր գրել Բրիտտենը վորալ շարքը Պուշկինի բանաստեղծությունների հիման վրայ: Քոթեջի մուտքին կարելի էր կարդալ Վիշնեվկայայի (1926-2012) յուշերը, որոնք լոյս էին սփռում, թե ինչ հանգամանքների ներքո Բրիտտենը ժամանեց Դիլիջան: Այդ յուշերը չափազանց գաղտնի էին և անպարտապահ, թե կենսքի ինչ պարբեր կողմերում են գրվում կինն ու փղամարդը, յարկապետ երբ համարել են անցնում կենսքի ուղին:

Վիշնեվկայան պարմում է, որ յաճախ հարկադրում է եղել հիւրասիրություններ

անել արքայազանների երաժիշտների համար, որոնք պարկերացում անգամ չունեին, թե սովետական պայմաններում ինչ հերոսական հնարամտություն էր դա պահանջում. նա պարտադրում էր ընդունելությունների համար ռուսական բիթեր, որոնց վրայ առաջինը ամուսն էր թողնում և իր, որպեսզի կարգադրվի լինի, քով էլ դնում էր 2 քիլոգրամ սև խափար, մեջը տնկած պարի գրալով: Սակայն երբ Ռոստրոպովիչը հրապարակեց Բենեժամին Բրիտտենին Փիթեր Փիրսի հետ 1 ամսով իր մօտ, Վիշնեվկայան խուճապի մարտնեց. ինչպես պիտի սովետական կինը ապահովեր երկու երուպացու սնունդը, երբ ամեն ինչ ձեռք էր բերում երկարատև հերթերի մեջ կամ էլ «տակից», ինչպես ասում էին սովետական փրփրներին...:

Եւ ահա Շոպրակովիչը խորհուրդ է տալիս բերել հիւրերին Դիլիջանի սրանչեղի Տունը, և այսպիսով բրիտանացիները Ռոստրոպովիչի և Վիշնեվկայայի հետ մեկտեղ դառնում են հայ կոմպոզիտորների, հայ ժողովրդի և ողջ Սովետական Հասարակության հիւրերը: Կարելի՞ է արդեօք երեւակայել, թե ինչ հիւրասիրության և հոգաբարության են արժանանում նման փառանդատր և համբավար մարդիկ Դիլիջանում: Խորովածներին յաջորդում էին իշան ձուկն ու հափ ճուրղերը, թեպետ փողերը չեն բաւեր՝ նկարագրելու համար ճաշարեսանկների ցանկը:

Միայն թե մի անգամ Բրիտտենը ցանկացաւ նոր կոշիկ առնել իր մաշում կոշիկի փոխարեն: Որտեղից իմանար մեծն բրիտանացին, որ մեր խանութներում իր ուզած կոշիկը առնել անհնար էր. այստեղ էլ Էդուարդ Միրզոյանը խառնուեց իրար և գրաւ այնպիսի վարպետ, որը նորագեց անգլիացու կոշիկը պարզաճ ձևով:

Այդ օրերի յուշերը թողեց ոչ միայն Վիշնեվկայան: Դեսպան Քեթի Լինչը բացման հանդիսությանը պարմեց. «Հայրս Լոնդոնի գրախանութներից մեկում գրել

էր Բրիտտենի ընկերոջ՝ Փիրսի յուշագիրը, որն էլ այսօր յանձնեցինք այստեղի գրադարանին: Գրքում նշում է, որ Բրիտտենը շար էր տրամադրել հայկական հիւրընկալությանը և հիւրասիրությանը, ինչպես նաև ոգեշնչուել է հայ երաժիշտներով և բնութեամբ...»:

Ինչ խօսք, միայն սովետական մարդիկ կարող են հասկանալ, թե ինչպիսի ջանքեր էին գործադրում Սովետական Միությունում, որպեսզի աշխարհին ապացուցեին սոցիալիստական առաւելությունները քաղաքական արեւմուտքի առաջ, սակայն հայաստանեան հիւրասիրությունը բոլոր քաղաքական համակարգերից և հնարաւորություններից վեր էր և անհասանելի բարձունքին է մնում մինչ օրս...:

Կղզիներուն առողջութեան խնդիրները

Կղզիներուն վերինը կը թափէ չոր և անոցճիւղներուն մասին չէ խօսքս, անոնք կու գան կ'երթան: Իմին ուշադրութեան գրաւածը ան է քիմ օրէ օր տահա շատ մարդ բնակարանը կղզի փոխադրելով, ամառ ծմեռ հնո ապրելու հաւան կ'ընէ կոր: Հէյլէթի քաղաքը արթըն ան խրտար չքաշուելիք է գաճ է քիմ ժողովուրդը պուտ մը հանդիսաի կարտու կը գաայ և փախելիք տեղ կը փնտտէ կոր: Մանաւանդ թեքաւորները: Գրեթէ ամէն մարդուն երգող, օր մը հանգստեան կոշուկի և կը թափ սանկ ֆէշաիկ ծովկերք մը, փիսու թիւնէն հետու, հանդիսա արդի է: Աս երազին ամենէն խօսյա իրականաալիք տեղերն ալ կղզիներն են: Ինչու քիմ վերջապէս քաղաքէն շատ ալ չհեռացած փաթեթաւորէն կրնաս հեռանալ: Ամա էկուր տես կիրարկելը անչափ ալ դուրին չէ:

Մէյ մը քիմ նիւթական տեսակետով կ'փողէկ ցնցիլ է, նորէն ալ հաշու մը ընկելու ըլլաք նէ ամառուան քանի մը ամառուան համար տրուած փարան, տարեկան վարձքի պէս տասներկուքի բաժնելով վճարուի նէ քաղաքի վարձքերէն ամանկ կու գայ: Մասու առնելը ուրիշ, ատիկա լուրջ փարանը կ'ուզէ: Գիները անանկ մը ուռեցուցած են քիմ հաւատալի չի գար: Թէեւ քաղաքի տունը ծախելով, պուտ մըն ալ վրան տնելով կղզին տեղ մը առնել ուղղներն ալ քիչ չեն ես, ան ալ ուրիշ: Ըսելիքս ան է քիմ, աս կնացքով պէլքիմ ալ մօտ ատենէն կղզիները մինակ ամառանոց ըլլալու հանգամանքին պիտի կրտուցուեն: Աղէկ կ'ըլլայ, կէշ կ'ըլլայ չիտեմ, պէլքիմ ալ աս ձեւով տուրէն հիւճոււմ ընողներուն թիւը կը պակսի, ո՞վ կ'տես...:

Կարով էն մենք բարգուծեան: Էս ինքզինքս կ'ուցածէս պէր կղզիները ապրողներուն առողջութեան հարցը Աստուծոյ մնացած է: Ըստ հին վախիթները Հէյլէթի կղզին սանթաբուում մը կար. է՛հ ինչ ալ ըլլար նէ ամառ թիւնէն հեռանալու մը միջամտելիք տողթիւր կտուտող հիւանտանոց մըն էր: Ան ալ եօխ ըրին, խօսիսօճա հիւանտանոցը անանկ պարապ մնաց: Ի՞նչ ըրին անապամ. մօտ ատենէն օթէլ կ'ըլլայ գար: Ինչ է նէ, իմացալ քիմ աս տարի կղզիները առողջութեան կեղտոններ տրեր են, ժողովուրդը փէք գոհ է կղզի: Նայիք որչափ պիտի տեւէ, էս արթըն աս տեսակ պաներու վատահոթեան կրտուցուցի: Պերաններուն մաս մը մեղը կը քանի ետքէն ես կ'առնեն: Ի՞նչ ըսեմ. իշալլայի օր մը հիւանտանոց մըն ալ կը կազմեն:

«Աղթամարի եկեղեցին քրիստոնեայ թուրքերու կողմէ շինուած է» եղեր

ԻԳՏԻՐ (ԱՍ).- «Միջազգային Անիմս Հայկական Պնդումներուն Հետ Պայքարի Միութեան» (ԱՄԻՄՏԷՐ) վարչության արեւնապետը՝ Կեօքուէ Կիլպէլ յայտնելով որ քննություններ կատարած են պարսկական Աղթամար եկեղեցու վրայ, ըսաւ.- «Յուշարձանին վրայ, արշաւող ձիուն քամակէն դէպի եր ներ արձակող ռազմիկի քանդակ մը կայ: Այդ կերպարը թուրքերու յարու է և բազմաթիւ պարսկական յուշարձաններու վրայ ալ տեղ առած է: Այդ քանդակներու լոյսին փակ, կը հասկնանք որ Աղթամար եկեղեցին կառուցւած է քրիստոնեայ թուրքերու կողմէ»:

Կիլպէլ լրագրողներուն կատարած լուսարանութեան մէջ պնդեց, որ Վանայ Աղթամար եկեղեցին, շրջանի Փէշէնէր և Ղփչաղ թուրքերու կողմէ շինուած է: Եկեղեցին (որմներուն) վրայի պարսկական դրուագներուն ալ շեքադրող Կիլպէլ սապէս շարունակեց.- «Աղթամար եկեղեցիի մասին մանրակրկիտ քննարկութիւն մը կատարեցինք: Եկեղեցիին վրայ, արշաւող ձիուն վրայ դէպի եր ներ արձակող ռազմիկի կերպարը թուրքերու կը պարկանի և բազմաթիւ պարսկական գործերու վրայ տեղ առած է: Սոյն կերպարներ

րու լոյսին փակ կը հասկնանք Աղթամար եկեղեցիին քրիստոնեայ թուրքերու կողմէ կառուցուած ըլլալը»:

Կիլպէլ յայտնեց նաև նոյն քանդակի ձիուն ազդրին վրայ գրնում մահիկին ալ իսլամութենէ առաջ թուրքերու կողմէ գործածուած խորհրդանշան մը ըլլալը :

Այս խորհրդանշաններու լոյսին փակ եկեղեցիին քրիստոնեայ թուրքերու կողմէ կառուցուած ըլլալուն յայտնուիլը շեքուել յետոյ, Կիլպէլ սապէս խօսեցաւ.- «Արդէն եկեղեցիին շինում ժամանակ այդ շրջանին մէջ կ'ապրէին Փէշէնէր և Ղփչաղ քրիստոնեայ թուրքեր: Անէի վերջ անոնց իսլամութեան անցնելով, եկեղեցիի գործածութիւնն ալ հայերուն մնացած է: Աղթամար եկեղեցին շար կարետր գործ մըն է և առանց անոր վրայ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը կատարելու, հարկերու պարկանիլը պնդել, պարսկութիւնը խեղաթիւրել կը նշանակէ: Այս մասին մեր ուսումնասիրութիւնները ղրկեցինք պարկան իշխանութեանց: Աղթամարի եկեղեցին քրիստոնեայ թուրքերու կողմէ շինուած է: Չայս կը նկարենք գործը ուսումնասիրելով»:

(Թարգմանում)

Քիչ մըն ալ ինդանք

ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ՝ AGOS YAYINCILIK BASIM HİZMETLERİ SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ. անունով՝ Բահիլ Տիք, ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ Հրանդ Տիք, ԽՄԲԱԿՐԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ՝ Ռոպեր Քոֆթաշ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՄԲԱԿՐ՝ Ֆերիտ Պալանճար, ՀԱՍՑԷ՝ Հալաքեարկազի Պողոսյան, Սեպաթ Ափթ. 74, յարկաբաժին 1 Օսմանյեյ, Խոթանալու: Հեռաձայն՝ 0212 296 23 64 - 0212 231 56 94 Ֆաքս. 0212 247 55 19 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Տիսիա Սիսիեր Վեյ Օֆաթ Ա.Շ. «Կուպու Տիսիա Պարմեկի» 100. Ելը Մահալլեի, Պաղըղար-Խոթանալու: Հեռաձայն՝ 0212 629 08 08 ԲԱԺԱՆՈՐԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ Թուրքիա՝ 6 ամսուան 90 ԹԼ. փարեկան 175 ԹԼ. Երոպա՝ 6 ամսուան 95 Երո, փարեկան՝ 180 Երո, Ամերիկա եւ Գանալա՝ 6 ամսուան 130 Տոլար, փարեկան 250 Տոլար, Աստրալիա՝ 6 ամսուան 150 Տոլար, փարեկան 275 Տոլար: www.agos.com.tr - agos@agos.com.tr

50 Մանդիկրապի փակ՝ Քիլիս

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԱԵԱՆ
sseyopyan@agos.com.tr

Այնու անադական դարձած Հայճարի Մուղտորութիւններուն մասին ամէն անգամ կ'արտայայտուի մանրամասն բաժնեկցելով մեր այցելած նախկին հայաշար վայրերու ներկայ վիճակը: Այս անգամ սակայն, Հայճարի կարծած թէ 7-րդ Այնթապէն մինչեւ Տիարապէթի պողոտի մասին մանրամասն արտայայտուիլը անբարձր կը համարենք, քանի որ հարիւրաւոր լուսանկարները օրը օրին համացանցի կայքէջերու մէջ հրապարակուեցան մեր ընկերակիցներուն կողմէ: Մինչ այդ, Հայճարի հիմնադիրներէն ճարտարապետ Զարար Միլիսեանի ալ պարտքը իր լուսանկարներու օժանդակութեամբ արդէն պիտի ներկայացնէ հանրութեան: Այդ պարագային ալ այս թիւով կ'ուզենք արտայայտուիլ Քիլիսի անցնալին ու ներկայի մասին, յառաջիկայ թիւերուն թողլով մեզի ծանօթ Կամուրջ-Կարմուշ կամ Կերմուշ գիւղն ու Հալֆէթի-Հոմկլալի եւ Ծիլգեղի հայերը, նաեւ Այնթապի քաֆէ Բաբիւրսը, հիւանդանոցը, մզկիթի վերածուած հայոց եկեղեցին, Ուստի հայոց թաղն ու Կեօպէթի թէփէն եւ այլ վայրերը:

Ինչպէս ամէն Հայճարի պարտքի, Հինգշաբթի առաւօր մը, մուրթուլոյսին, Պոլսէն, անկի քան 40 հոգիսը մեծ մասամբ Հայճարի համակիրներու խումբով մը ուղղուեցանք Ս. Կեօքն օղակայան, թոջելու համար Այնթապ: Ծանօթ է բոլորիդ, որ հին ժամանակի նաաստիները կամ ճովահէնները կը պարծենային «ամէն նաաստիսօս սիրող մը ունենալով»: Անկէ նմանցելով 40 փարուան արեւելեան մեր ծննդավայրերու այցելութիւններուն, ամէն շրջանի մէջ ունեցած էի փողացի սիրելի բարեկամ-ընկերներ: Այնթապի օղակայանը դիմարեց անոնցմէ մին՝ Քիլիսի ճարտարապետ Սըրբըր Պէլէթօլլուն, հետին ունենալով Այնթապի պարտութեան սիրահար ճարտարագետ Մուրատ Ոչանէրը, եւ մենք Այնթապը շրջանցելով ուղղուեցանք Քիլիս:

Քիլիս կամ հայկական Կիլիզա
Քիլիս մտնելէ առաջ, ճանապարհին մենք նկարեցինք բազմաթիւ հողաթումբ-

բլուրներ, որոնք պեղումի սպասող պարմական նստավայրեր կամ շինութիւններ են: Սըրբըր յարկապէս ծանրացաւ անոնցմէ միոյն վրան, որ կը կոչուի «Յոլլում հէօյիք»: Այս մէկը կրնա՞ր ըլլալ արդեօք Կիլիզայի պարտութիւնը ուսումնասիրելու ժամանակ մեր հանդիպած Իլէգի անուն հայկական բնակավայրը, որ ժ.Ջ. դարու սկիզբին գրաւուած էր Մուլթան Սիվլեմանի կողմէ եւ այսօր ոչինչ մնացած է իրմէ:

Դաշտային Կիլիկիոյ մաս կազմող Կիլիզան, պարտութեան մէջ Ե.Ք. 1500-ական փարիներէն ի վեր գոյութիւն ունեցեր ու արեւն արեւ մաս կազմեր է Հիթիթ ալ կոչուած խեթերու կայսրութեան, Իրանեան, Ասորեստան, Կիլիկիոյ, Հոմի, Բիւզանդիայի իշխանութիւններուն, միջոց մըն ալ Հայ իշխաններու, ապա Օսմանցիներու, Մեմլուքներու եւ այլոց տիրակալութեան Կիլիզան վերջապէս Օսմանեան շրջանին մաս կազմեց Հալէպի վիլայեթին, բայց 1921 թուի Ֆրանս-թրքական պայմանագրի

Չախիս՝ Ս. Յովհաննէս փոճարը, գործ 1925-ին փոցնելով, քարերով «Hükümet Konagi» շինեցին՝ աջին ԼՈՒՍՆԱԿԱՐԵՐ՝ ԶԱԲԱՐԿՈ ՄԻԼՏԱՏՈՂԼՈՒ – ՍՈՐԱ ՄԵՆԹԵՆԷ

Տեղանունն ծագման մասին

Խաչակիրներու շրջանէն (ԺԱ-ԺԳ-րդ դարեր) ալ առաջ, Քիլիս քաղաքին անունը կը յիշարակուի դասական Կիլիզա ձեով: Կըսուի թէ նախապէս կոչուած է Քալ-ծիս ու յետոյ Կիլզ, որ կը նշանակէ կիր, քաղաքի հիւսիսակողմի լեռան կրաքարի հանքերու պարագային: Այլ աղբիւրի մը համաձայն, Կիլիզայի մօտակայ Իլէգի անապատը հին հայաշար անուն մը եղած է, իսկ ներկայ Քիլիս քաղաքին փոխն ալ կար Ս. Յովհաննէս անունով վանք մը... Հայերը երբ Իլէգիէն վանք-եկեղեցի կ'երթենէկէին, ճամբան հարցնող թուրք դրացիներուն կըսէին՝ «քիլիս» կ'երթանք, քիլիսայէն կու գանք...: Եւ այդպէս ալ ժամանակի ընթացքին վանքին շուրջ շինուող տներէն յառաջ եկած քաղաքը կոչուած է Քիլիս: Ստրագարեան ալ նիւթ մըն է Քիլիս բառին ծագումը, քանի որ քրիստոնէական հերետոյսներուն հաւաքավայրը արամայե-

րէնով կը կոչուի «քիլիզ», որ կը նշանակէ եկեղեցի, ժողովուրդ, հաւաքացեալներու հաւաքոյթ, փոճար, որ լարիներէն, յունարէն, արաբերէն, պարսկերէն, Ֆրանսերէն լեզուներով ալ միշտ նման բառարմարէն սերած նոյն «քիլիզ», «էրլեպիս», «քիլիսա»-ն է եւ փառադարձութեան օրէնքներով վերածուած է եկեղեցիի:

Սուրբ Յովհաննէս վանք-եկեղեցի

Գալով Հայոց Ս. Յովհաննէս վանքին, գոյութիւն ունեցած ըլլալու է Ջ. կամ Է. դարէն, որ սակայն 1873-ին վերակառուցուած է օծուած է որպէս եկեղեցի, լուսանկարէն կը ծանօթանաք այս հոյակապ եկեղեցիին, որ փոցնելով քարերը գործածուեր են պերսական շինութեան մը մէջ, ինչպէս որ Բօզան-Սիս քաղաքի կարողի-կոսարանի քարերով շինուած է նոյն քաղաքի լիւսէ, կամ Մշոյ Ս. Կարապետի քարերով քաղաքի հին դարարան-պերսական պալատի շէնքը ետայն, կարծես այս քարաստանին մէջ ուրիշ քար չէր մնացած: Քիլիսի Յովհաննէս գիրքի հեղինակ Համբարձում Պրպլեանս կը գրէ.- Ս. Յով-

Գրիգոր Յ. Շիլգեղեցեանի փունը՝ այսօր

Գրիգոր Յ. Շիլգեղեցեանի փունը՝ այսօր

Շիլգեղեցեան եղբայրներու ողջակիզութիւնը

Հայաստանութեան ու արտոյի լուրերը երբ փարածուի սկսան, Շիլգեղեցեան եղբայրները փան կիներն ու երախները ապահովութեան համար գիւղ դրկեցին, իրենք ալ միակ սարճականով մը պահուրեցան փան բաղնի-

քը, փունը բոլորովին անպէր չթողելու համար: Մարդասպաններու խուճանը, երբ Քիլիսի փողոցները հայ կ'որսային, Շիլգեղեցեաններու բնակարանը պարապ գրնելով անցան ու կը շարունակէին իրենց ճամբան, ուր իսլամ-արաբ կնոջ մը ուշադրութիւնը գրաւեց առաջին յարկի լուսամտի մէջ լող ծխախոտի ծուխը, ու շուրջով հասաւ խուճանին ու մտնեց, թէ այդ փան մէջ մարդ կայ... Մարդասպաններու խուճանը եկաւ մտաւ Շիլգեղեցեաններուն հայաթը, մուխթարը բարձրաձայն գողաց որ դուրս ելլէ ներսիները, երկու եղբայր, մէկ արճանակով դուրս ելան սպիտակած, որ ժպիտ յառաջացուց խուճանին մէջ: «Քանի փամիշուր կրնաս արձակել մինչեւ մեր ձեզ բզկի բզկի բզկի, յանձնուեցէր ու կենսընթացի փրկեցէր» ըսաւ մուխթարը, բայց անմիջապէս որ գէնը յանձնեցին, երկու եղբայր ծեծով ու խոշտանուելով մարցութեան բաղնիք, կազ թափեցին վրանին ու ողջ ողջ այրեցին: Թաղէն շարք մը չզնաց խանձած միսի հոլը: Իսկ եւ, կարծես այս այցելութեան ալ զգացի Շիլգեղեցեան ողջակէզ եղբայրներուն միսին հոլը:

Զմրուիսը

1908, Պոլիս: Ծաբթօ իրիկուն, Երեկոյեան ժամերգութեան խորհրդարար փան է: Ստրագարեանութիւնը կը մտնէ եկեղեցի, ուր կասկած չ'ունենար հանդիպիլ Միսաք Մեմլուքեցիին: Հնո Երիզաբատը բանաստեղծին կը գրնէ ծնրադիր, բազուկները խաչանիշ, կը լսէ Կիրակնամուտքի շարականները: Աչքերը յառած գմբեթէ վար, թաշնայ պարանով կախուած մեծ շահին, ան կը զմայլի այն բոլոր գոյներուն եւ լոյսի խաղերուն, որոնք իր վշտալից հոգին կը փոփոխէ: Այդ գոյներէն մէկն է կանանցը, որ կու տայ այն փայտորութիւնը, թէ չորս կողմը զմրուիսը քարերով -Մեմլուքեցիին նախընտրած հնչումով՝ զհամրիթով- շրջապարուած է:

«Ջահերն հիմակ կ'երգեն համակ զհմրիթ ու թարշիշ... Կամարներէն, խորանէն կը ծագին լոյս ու ծիծաղ...»

զին քարը աշխարհի բոլոր ազգերուն համար եղած է հնայից: Զմրուիսը Եգիպտոսի թագուի Կոնոպարայի սիրելի քարն էր: Ինչպէս նաեւ հին դարերուն, մոզերու եւ այլ քիմիկաններու քարը, որուն շնորհիւ անոնք ապագան կը գուշակէին: Այս պարագայով է, որ զմրուիսը նաեւ ունեցած է «ճշմարտութեան քար» եւ «քար-մարգարէ» յորջորջումները: Վերադառնալով փոճար եւ փունները, թէ Մեմլուքեցի հոգեկան ինչ գոհացում կը գրնէր զմրուիսին մէջ: Զմրուիսին զմայլեցնող երանգները միշտ դրական ազդեցութիւն գործած են մարդու հոգեբանութեան վրայ, բան մը, որուն պէտք ունէր թուրքախարար եւ մահամերձ Միսաքը: Զմրուիսը նկատուած է հանգստացնող, կենսութիւն եւ թարմացնող: Մարդիկ հաւաքուցած են նաեւ, թէ ան վեր կը հանէ մարդու բարի նկարագիրը: Եկեղեցույ մէջ բոլորը վերացած են: Սկսած է «Եկեղաքս ի մտանել» ոգեշունջ երգը: Ստրագարեանութիւնը կը սկսի մրաբերել «զմրուիսը»-ին պարտութիւնը: «Զմրուիսը» բառը հին է, որքան հին է քաղաքակիրթ աշխարհի ծանօթութիւնը անոր

հետ: Առաջնապէս արեւելքի մէջ մշակուած ըլլալով, բառին ակունքներն ալ կը գրնէր ամենահին լեզուներու մօտ: Ուրպէ, ստրագարեանութիւնը կը հաստատուի, թէ ան ունի սեմական ծագում: Անոր բուն արմարն է «Երգ», որ «փայլիլ, փայլուն» կը նշանակէ: Բառը Միջագետքէն դէպի դուրս զարգանալով փարածուած է. ասորերէն «barqa», եբրայեցերէն «bareqet, barqat», բարիտներէն «barakta», ասակերէն «marakata», արաբերէն «zabarjad», պարսկերէն «zumarrud», յունարէն «smaragdi, smaragos» եւ ռումկական լարիներէն «esmaralda»: Իսկ նոր լեզուներու մէջ առած է emerald, emeraude, Smaragd, izumrudi, zümrüt, ետայն ձեւերը: Ըստ Հր. Ամառեանի, յունարէն եւ պարսկերէն ձեւերու միջեւ կը գրնուի հայերէնի «զմրուիսը» բառը, որ նախապէս «զմրուիսար» էր: Այս մէկն ալ կը կարծուի պահլաերէն «zumarrud» բառէն փոխառութիւն եղած ըլլալ: Զմրուիսը իր ազնի կանանց գոյնի շնորհիւ կը պարունակէ նաեւ փոխաբերական իմաստներ. բուսականութիւն, զարուն, երիտասարդութիւն, ներդաշնակութիւն: Ուրպի,

Զմրուիսը իր կանանց գոյնով ինչ սիրուն է, չէ՞: Իսկ կանանց գոյնը այս պէտքն քաղաքին մէջ անկէ ալ սիրուն է:

պէտք չէ զարմանալ, երբ «զմրուիսը դաշտ» բառակապակցութիւնը փուններ հայրենի բանաստեղծներու մօտ: Ահա Գեղամ Սարեանի «Եկեղ Կառափնարան» պոէմը, որ նուիրուած է Կոմիտաս Վարդապետի յիշարակին. «Գոյգէ փունում էր նա ափերը հայրենի Զմրուիսը դաշտը» փոռած Արագածի լանջին, Գոյգէ թում էր թէ ափին էր Սեանի եւ զեղնուկի երգն է հասնում իր ականջին»: